

УДК 347.635.1

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883839>

О.В. ГУБАНОВА,

асистент кафедри цивільного, господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук,
м. Полтава, Україна; e-mail: guramij@gmail.com;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1984-146X>

НАЙКРАЩЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ ЯК ПРИНЦИП ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ЇЇ ПРОЖИВАННЯ

O.V. HUBANOVA,

Assistant, Chair of Civil, Commercial, Ecological Law, Poltava Law Institute,
Yaroslav Mudryi National Law University, Ph.D. in Law, Poltava, Ukraine;
e-mail: guramij@gmail.com;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1984-146X>

BEST INTERESTS OF THE CHILD AS A PRINCIPLE OF DETERMINATION OF ONE'S PLACE OF RESIDENCE

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Постановка проблеми. У справах про розлучення на суд покладено завдання не лише розглянути вимоги сторін суперечки, але й (що важливіше) врахувати інтереси дитини як найменш захищеної сторони сімейного конфлікту. Однак вітчизняна юридична наука не зробила герменевтичний аналіз терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини" в контексті термінології міжнародних актів, не проаналізувала особливості його застосування у національному законодавстві. **Мета роботи** – з'ясувати визначення терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини" шляхом аналізу норм міжнародного права, вітчизняних норм, а також правової доктрини, виявити суперечності в його розумінні, надати пропозиції щодо його вдосконалення. У дослідженні використовувався набір **методів наукових досліджень**, таких як діалектичний, історичний, суспільно-політичний, формально-правовий та порівняльно-правовий методи. Історичний метод використовується при аналізі тенденцій регулювання прав дитини. Формально-правові та порівняльно-правові методи використовуються при дослідженні терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини" в нормах, що містяться в міжнародних договорах та конвенціях та нормах національного законодавства України. **Результати.** Встановлено, що питання застосування терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини" в текстах різних міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав дитини виникає з різних перекладів цього терміну. Національне законодавство, а також судові рішення, що слугують основою для формулювання термінологічної бази національної правової системи, оперують словосполученням "забезпечення найкращих інтересів дитини". Використання такої версії у вітчизняній юридичній літературі ставиться під сумнів, пропонується використання терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини" як найбільш життєздатний варіант. **Висновки.** Показано, що Конституція України передбачає захист прав дитини через призму конституційно-правового принципу рівності. Зважаючи на вразливе становище дитини як суб'єкта права, необхідні додаткові юридичні засоби підтримки, що мають враховуватися судом; вітчизняні науковці використовують різні терміни, такі як "найкращі інтереси дитини", "забезпечення найкращих інтересів дитини", "найкраще забезпечення інтересів дитини" тощо, що створює певний дисонанс у їх використанні; з точки зору дотримання єдності юридичної термінології та з метою дотримання принципу правової визначеності пропонується використовувати словосполучення "найкраще забезпечення інтересів дитини".

Ключові слова: дитина; права дитини; найкраще забезпечення інтересів дитини

Problem statement. In the divorce cases the court is often tasked to examine not only the claims of the parties to the dispute but also (more importantly) to take into account the interests of the child as the least protected party to the family conflict, determining its' residence. However, domestic legal science did not make a hermeneutic analysis of the term "best interests of the child" in the context of international acts, did not analyze the term enshrined in domestic law. The **purpose** of the work is to clarify the defining the term "best interests of the child" by analyzing the rules of international law, domestic

regulations, as well as the doctrinal achievements of jurists, to identify contradictions in its understanding in the domestic legal doctrine and providing suggestions for its improvement. The study used a set of **methods of scientific research**, such as dialectical, historical, socio-political, formal-legal and comparative-legal methods. The historical method is used in the analysis of tendencies of the regulation of the child's rights. The formal legal and comparative legal methods are used in the analysis of the "best interests of the child" principle in the rules contained in international treaties and conventions and rules of national legislation of Ukraine. **Results.** It has been established, that the issue of "best interests of the child" principle in the context of its' textual consolidation in the texts of various international declarations, conventions and other treaties in the field of child's rights begins from the different translations of the term. The national legislation as well as the court cases serves as the background for determining the definition and meaning (content) of the "best interests of the child" principle in the national legal system. The use of different versions of the term "best interests of the child" in the domestic legal literature is questioned, suggesting the "best interests of the child" as the most viable option. **Conclusions.** It has been demonstrated that: the Constitution of Ukraine provides for the protection of the rights of the child through the prism of the constitutional and legal principle of equality. Given their vulnerable situation, they need to be additionally supported by legal means, which must be taken into account by the court; domestic scholars use various terms like "best interests of the child", "ensuring the best interests of the child" etc., which creates some dissonance regarding the use of this term; from the point of view of compliance with the unity of legal terminology, in order to use terminology that is logically verified and consistent, to comply with the principle of legal certainty, it is considered to use the phrase "best interests of the child".

Key words: *child; child's rights; best interests of the child*

Постановка проблеми

Оскільки діти є соціально вразливою категорією населення, реалізація прав та інтересів якої суцільно залежить від її батьків, постає необхідність у ефективному механізмі забезпечення таких інтересів, особливо у контексті конфліктів у сім'ї, які завершуються розірванням шлюбу. З огляду на кількість позовів про розірвання шлюбу за останні п'ять років за даними Державної судової адміністрації в судах першої інстанції в 2015 році розглянуто 108879 позовних заяв [1], у 2016 році – 106057 [2], у 2017 – 106647 [3], у 2018 році – 126218 [4], в 2019 році – 119594 позовні заяви [5], що за кожен рік становило більше половини всіх позовних заяв у спорах, що виникають із сімейних правовідносин.

При цьому, станом на сьогодні судова статистика не уточнює, скільки позовних заяв стосувалося визначення місця проживання дитини, але резонно відмітити, що це питання неодмінно виникне тоді, коли батьки припиняють режим спільного проживання. Варто також враховувати комплекс індивідуальних особливостей дитини, щоб спір, який виник із сімейних правовідносин, не вплинув негативно на її життєдіяльність, подальший розвиток і соціальну адаптацію. Таким чином, перед судом ставиться завдання вивчити не тільки претензії сторін спору, а й (що набагато важливіше) врахувати всі можливі інтереси дитини як найменш захищеної сторони сімейного конфлікту.

Виходячи з цього на суд покладається обов'язок об'єктивно та повністю з'ясувати обставини спору для вирішення цього питання. Зокрема, перед суддею стоїть завдання визначити

та описати в своєму рішенні комплекс обставин, серед яких:

1) норми права, закріплені в нормативно-правових актах, що регулюють і визначають порядок забезпечення прав дитини в подібній категорії справ. Систему таких актів можна уявити наступним чином: Конституція України, міжнародні акти, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти. Окремо слід відзначити рішення Європейського Суду з прав людини;

2) індивідуальні особливості і потреби дитини. Тут слід визнати, що в контексті забезпечення потреб дитини, доцільно так само розглядати її взаємини в сім'ї, в тому числі і взаємодію батьків дитини. Батьки, як особи, які несуть відповідальність за дитину, є основними особами, які приймають рішення, спрямовані на забезпечення її потреб. При цьому, дорослий може приймати рішення від імені дитини лише через відсутність у дитини досвіду та суджень [6]. Таким чином, суд повинен так само дати правову оцінку поведінці батьків, спрямовану на реалізацію прав дитини.

Задля цього фахівцями використовується усталена у міжнародному праві категорія *"the best interests of the child"* (*"найкраще забезпечення прав дитини"*). За твердженням Ж. Карбон (Carbone, 2014), *"найкращі інтереси дитини"* – це знакові стандарти, які використовуються судами для вирішення спорів щодо дітей, що відбувається в рамках двох видів проваджень. Перший передбачає спори між сторонами, що мають рівний статус. Тут йдеть-

ся про спори між батьками щодо визначення майбутнього дитини, напрямків та пріоритетів її розвитку тощо. У цих спорах батьки можуть звернутися до судів, і суди зазвичай вирішують це питання відповідно до їх оцінки інтересів дитини. Другий стосується випадків, коли немає опікуна, який має повноваження або бажання приймати рішення. У цьому випадку відповідні державні органи можуть звернутися до суду для прийняти рішення, і вони знову зроблять це відповідно до інтересів дитини [7].

"Найкраще забезпечення інтересів дитини" ("child's best interests") є важливою та актуальною нормою міжнародного права у сфері захисту прав дитини. Тому щодо неї С. Грейжер та Ж. Доек (Greijer, Doek, 2019) [8] розглядають принцип найкращого забезпечення інтересів дитини у контексті додаткових протоколів до Конвенції про права дитини, Ж. Вулф (Wolf, 2020) [9], Г. Ленсдаун (Lansdown, 2005) [10], Ф. Малобогвейн (Mahlobogwane, 2010) [11], Ж. Карбон (Carbone, 2014) [7] розглядають вказаний принцип через призму судових прав щодо встановлення опіки над дитиною та визначення місця її проживання. В свою чергу, В. Кабанов здійснив комплексну оцінку змісту вказаного принципу та його реалізації у контексті дії актів міжнародного права [12], група вчених під керівництвом А. Буценко дослідили європейські стандарти і механізми дотримання прав дітей, в тому числі, й під час збройного конфлікту на Сході України [13]. Проте, можна констатувати відсутність у вітчизняній практиці герменевтичного аналізу терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини" у контексті співставлення його з аналогічною термінологією міжнародних актів, та особливостей цього терміну в українському законодавстві, порівняно із терміном мовами міжнародного спілкування. Особливо це впливає на потребу врахування норм міжнародного права у сфері прав дитини.

Звідси, метою статті є з'ясування юридичного обґрунтування визначення терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини" шляхом аналізу норм міжнародного права, в тому числі м'якого права, вітчизняних нормативно-правових актів, якими здійснюється його правове регулювання, а також доктринальних напрацювань учених-правознавців. Її завданнями є висвітлення підходів до розуміння терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини" та визначення особливостей його детермінації; виявлення суперечностей у його розумінні у вітчизняній правовій доктрині та надання пропозицій з його

удосконалення. Новизна роботи полягає в з'ясованих особливостях терміну "найкраще забезпечення інтересів дитини", визначенні доцільності його застосування саме у такому формулюванні, у порівнянні із використанням формулювання "найкращі інтереси дитини".

Конституційно-правове підґрунтя захисту прав та інтересів дитини

Аналіз нормативного регулювання досліджуваних правовідносин дозволяє визначити норми, на які може посилатися суд при винесенні рішень про визначення місця проживання дитини. Насамперед, права дитини забезпечуються конституційно-правовими нормами. Це проголошені у ст.ст.21, 24 Основного Закону принцип рівності всіх людей перед законом і судом та принцип недискримінації. Рівність прав громадян та іноземців, за винятками, що встановлені в національному законодавстві, гарантує ст.26 Основного Закону [14]. За допомогою наведених вище норм Конституції унеможливується порушення прав дитини, які, з огляду на незрілість останньої, можуть допускатися батьками. Щодо гендерного аспекту, то за ч.2 ст.24 Конституції рівність прав жінки і чоловіка забезпечується "...створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям" [14].

Вбачається, що конституцієдавець свідомо пов'язує дитину з матір'ю, формуючи конституційно-правову норму, яка би відображала традиційний підхід до сімейних цінностей. Подібний підхід закріплено і у ч.2 ст.25 Загальної декларації прав людини, відповідно до якої "материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом" [15]. Закріплення такого зв'язку може утворювати упереджене судження стосовно невіддільності дитинства від материнства, формувати у суду позицію щодо залишення дитини з матір'ю. Проте, варто зазначити, що в жодному нормативному акті не відображено презумпцію залишення дитини з матір'ю ("презумпція на користь матері") у разі визначення місця її проживання, що склалася у судовій практиці [16]. Окрім названих, права дитини охороняються й іншими нормами Основного Закону. Так, за ч.3 ст.51 сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються

державою, за ст.52 "діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом" [14].

Таким чином, у Конституції України закладено підґрунтя захисту прав дитини у судовому порядку через призму конституційно-правового принципу рівності, яка виходить з того, що всі діти мають рівні права, у своїх правах є рівними з іншими людьми, є рівними перед законом та судом, проте, з огляду на їх вразливий стан потребують диференціації правового регулювання та позитивної дискримінації, що має бути враховане судом.

Міжнародно-правове регулювання у сфері захисту прав дитини

Правам дитини приділяється значна увага в актах міжнародного права. Одним із перших актів, яким була приділена увага захисту прав дитини, є Декларація прав дитини (далі – Декларація), прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1959 року [17]. Слід зауважити, що у контексті міжнародного права такі, серед іншого, документи, як декларації міжнародних організацій, відносяться до так званого "soft law" і з формально-юридичної точки зору не є тим жорстким правом, яке зобов'язує державу діяти в певний спосіб [18]. Термін "soft law", на думку Дружин Брайан (Bryan, 2016), позначає квазіправові інструменти, які не мають жодної юридично обов'язкової сили, чи зобов'язальна сила дещо слабша, ніж обов'язкова сила традиційного права [19]. Таким чином, указана Декларація, за умови дії інших інструментів, що будуть проаналізовані далі, представляє інтерес для дослідження її впливу на формування системи міжнародних актів щодо захисту прав дитини, а не як *jus cogens*. Декларація у Принципі 2 проголошує, що "дитині законом та іншими засобами має бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, що дадуть їй змогу розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та соціально, здоровим і нормальним шляхом, в умовах свободи та гідності. При ухваленні з цією метою законів основною метою має бути найкраще забезпечення інтересів дитини" [17].

На думку В. Кабанова, цитоване положення Декларації має важливе теоретичне значення: воно згодом стало ключовим у сфері захисту прав дитини. Зокрема, це положення без будь-

яких змін послужило в якості назви одного з принципів міжнародного захисту прав дитини – принципу найкращого забезпечення інтересів дитини [12, с.78].

Тут варто зробити зауваження, що у англійській мовній версії Декларації використовується формулювання "the best interests of the child" [20], що в офіційному перекладі на російську перекладено як "наилучшее обеспечение интересов ребенка". Таким чином, україномовні та російськомовні джерела користуються однаковою термінологією, яка, проте, не зовсім узгоджується з англійською мовою.

Більш детальна демонстрація відмінності юридичної термінології можлива з аналізу досліджуваної категорії у актах різних міжнародних організацій.

Найбільш значущим сьогодні міжнародно-правовим актом, що розкриває юридичний зміст цього принципу, є Конвенція ООН про права дитини 1989 р. (далі – Конвенція про права дитини), яка є універсальним міжнародним договором як за кількістю участі в ній держав-членів ООН та інших суб'єктів міжнародних відносин, так і за її охопленням різних категорій жінок та їхніх дітей (наприклад, жінки, які відбували покарання з малолітніми дітьми, діти-інваліди, діти корінних народів; діти мігрантів тощо).

Принцип найкращого забезпечення прав дитини закріплено у ч.1 ст.3 Конвенції про права дитини, відповідно до якої "в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини" [21].

Значимо, що офіційний переклад українською мовою має структуру, аналогічну до російського тексту оригіналу Конвенції про права дитини, яка, так само як і у Декларації, користується терміном "наилучшее обеспечение интересов ребенка". Англійський текст Конвенції про права дитини використовує формулювання "the best interests of the child" [22], що дублює запроваджені у Декларації підходи до термінології.

З процедурної історії до Конвенції з прав дитини вбачається, що підготовка тексту цього міжнародного договору велася протягом десяти років в межах Комісії з прав людини та Економічної та Соціальної Ради ООН (далі – ЕКОСОП) [23], хоча, була запланована більш рання дата її прийняття [24]. У 1988 році відкрита робоча гру-

па Комісії з прав людини завершила перше читання проекту конвенції та розпочала друге читання, за результатами якого було прийнято проект конвенції у другому читанні. Текст Конвенції про права дитини до другого читання (E/CN.4/1989/29) [25] умовно називає ст.3 Конвенції про права дитини "*best interest of the child*" ("найкращий інтерес дитини" – *переклад Авт.*) та використовує термінологію, яка була присутня з першої запропонованої редакції Конвенції з прав дитини [26, 27]. При цьому відмітимо, що хоча тексти ранніх редакцій використовували слово "інтерес" в однині, в тексті Конвенції з прав дитини воно використовується у множині.

Отже, в межах ООН існує усталена термінологія, яка використовує два формулювання досліджуваного принципу: "*the best interests of the child*" англійською мовою та тотожні формулювання "наилучшее обеспечение прав ребенка" й "найкраще забезпечення інтересів дитини" російською та українською мовами, відповідно. Треба відмітити, що проект Конвенції з прав дитини направлявся державам-членам ООН для опрацювання, але не було висловлено зауважень стосовно неспівпадіння формулювань цими двома мовами [28]. Вбачається, що формулювання "найкраще забезпечення інтересів дитини", наявне у тексті Конвенції про права дитини російською мовою та офіційний переклад українською не зовсім узгоджується з формулюванням "*the best interests of the child*", яке дослівно перекладається як "найкращі інтереси дитини".

Вітчизняні науковці використовують як термін "найкращі інтереси дитини" [13] ("забезпечення найкращих інтересів дитини"), одночасно з тим використовуючи термінологію, що міститься у офіційному перекладі Конвенції про права дитини, що створює певний дисонанс стосовно вживання цього терміну.

На вказаний нюанс звертають увагу науковці у сфері міжнародного права. Так, В. Кабанов зазначає, що має місце і неадекватна фіксація назви самого принципу, як він відображений в Конвенції про права дитини, наприклад, в документах, прийнятих в рамках Ради Європи, що призводить до зміщення акценту з "найкращого забезпечення інтересів дитини" на "забезпечення найкращих інтересів дитини" [12, с.9]. Погоджуємося з наведеною тезою та вважаємо за доцільне використовувати словосполучення "найкраще забезпечення інтересів дитини" з огляду на наступне.

Насамперед, слід зазначити, що інтерес(и)

дитини є приватно-правовою категорією, яка існує у межах цивільного та сімейного права. Попри те, що у цивілістичній науці тривають дискусії стосовно визначення, чим саме є інтерес як правовий феномен, узагальнено його визначають як усвідомлену учасником правовідносин юридично забезпечену в реалізації та її захисті можливість в отриманні певного права чи іншого блага [29], прагнення суб'єкта задовольнити соціально-економічні потреби, які реалізуються у цивільних правовідносинах і підлягають цивільно-правовому захисту [30] тощо.

У цьому питанні слід також навести рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 року № 18рп/2004 (справа про охоронюваний законом інтерес). Так, орган конституційної юрисдикції у п.3.1 Мотивувальної частини вказує, що "...в юридичних актах термін "інтерес", враховуючи його як етимологічне, так і загально-соціологічне, психологічне значення, вживається у широкому чи вузькому значенні як самостійний об'єкт правовідносин, реалізація якого задовольняється чи блокується нормативними засобами" [31].

У п.3.6 мотивувальної частини Рішення орган конституційної юрисдикції вказує, що "...поняття "охоронюваний законом інтерес", що вживається у частині першій статті 4 Цивільного процесуального кодексу 1501-6 та інших законах України у логічно-смысловому зв'язку з поняттям "права" (інтерес у вузькому розумінні цього слова), означає правовий феномен, який: а) виходить за межі змісту суб'єктивного права; б) є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони; в) має на меті задоволення усвідомлених індивідуальних і колективних потреб; г) не може суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, загальноновизнаним принципам права; д) означає прагнення (не юридичну можливість) до користування у межах правового регулювання конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом; є) розглядається як простий легітимний дозвіл, тобто такий, що не заборонений законом. Охоронюваний законом інтерес регулює ту сферу відносин, заглиблення в яку для суб'єктивного права законодавець вважає неможливим або недоцільним" [31].

Проте, в жодному вітчизняному нормативному акту не здійснюється поділ інтересів на кращі та гірші, кращі та найкращі тощо. Також, у разі виникнення у дитини одночасно інтересів у культурній та економічній сферах, буде абсурдним стверджувати, що один із цих інтересів буде

кращим за інший або *найкращим* із наведених.

Тому, з точки зору дотримання єдності юридичної термінології, задля використання термінології, яка є логічно вивіреною та несуперечною, для дотримання принципу правової визначеності, вважаємо за доцільне використання словосполучення "найкраще забезпечення інтересів дитини", не погоджуючись із використанням формулювання "найкращі інтереси дитини" у правовій літературі та юридичній практиці. У цьому світлі словосполучення "найкращі інтереси дитини" вбачається не досить вдалим запозиченням з іноземної мови. Тому, у подальшому, нами буде використовуватися термін "інтереси дитини" при дослідженні щодо того, що саме є їх найкращим забезпеченням.

Визначивши підхід до використання термінології, перейдемо до *визначення змісту принципу найкращого забезпечення інтересів дитини*, який має враховуватися судами у їх практиці. Зарубіжними науковцями зазначається, що суди (окремих держав – прим. Авт.) давно наголошували на думці, що "найкращі інтереси" дитини відіграють значну роль у рішеннях опіки. Коли суд вирішує будь-яке питання щодо виховання дитини, він зобов'язаний враховувати встановлені бажання та почуття відповідної дитини. Вага, яка надається побажанням та почуттям, повинна визначатися відповідно до віку чи розуміння дитини [11]. Тому розглянемо, якими нормами права може керуватися суд при вирішенні питань щодо визначення того з батьків, з ким має залишитися дитина, враховуючи інтереси дитини.

Так, Декларація у ст.6 проголошує правило, відповідно до якого малолітня дитина, крім випадків, коли є виняткові обставини, не має розлучатися зі своєю матір'ю. Втім, Декларація не окреслює, що саме є винятковими обставинами, та чи може вважатися такими обставинами судові рішення, у якому місце проживання дитини визначене з батьком. Існуюча у такій формі норма міжнародного м'якого права ставить під сумнів рівність батьків у відносинах щодо дитини.

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. в ст.5 встановлює, що "держави-сторони вживають усіх відповідних заходів з метою забезпечення, щоб сімейне виховання включало в себе правильне розуміння материнства як соціальної функції і визначення загальної відповідальності чоловіків і жінок за виховання і розвиток своїх дітей за умови, що у всіх випадках *інтереси дітей* мають перевагу" [32]. У ст.16 Конвенції про ліквідацію всіх форм

дискримінації щодо жінок встановлюється, що "держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у всіх питаннях, що стосуються шлюбу і сімейних відносин, і, зокрема, забезпечують на основі рівності чоловіків і жінок, закріплено однакові права і обов'язки чоловіків і жінок як батьків, незалежно від їх сімейного стану, в питаннях, що стосуються їхніх дітей; у всіх випадках *інтереси дітей* мають перевагу" [33]. Вбачається, що у цих положеннях фіксується підґрунтя для найкращого забезпечення інтересів дітей, зокрема, закріплюється материнство, як соціальна функція; встановлюється спільна відповідальність батьків за виховання і розвиток своїх дітей. Слід також звернути увагу, що Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок використовує термін "інтереси дітей", та встановлює їх перевагу над інтересами батьків.

Проте, більш прогресивний підхід, виражений у Конвенції про права дитини. Так, на думку Г. Ленсдоун, Конвенція про права дитини встановлює прямі відносини між дитиною та державою, що оскаржує презумпцію, що батьки мають права власності на дитину. Це робить дитину помітною як суб'єкта прав у сім'ї, що має право на захист від свого власного імені. Конфіденційність сім'ї вже не вважається священною: держава наділена правом втручатися в захист прав дитини, визнаючи, що найкращі інтереси дітей не завжди ідентичні інтересам батьків і не завжди будуть захищені батьками. Права та обов'язки батьків щодо надання вказівки та рекомендацій дітям не є наслідком їх "власності" на дитину, а, скоріше, функцією батьківства, поки дитина не зможе реалізувати ці права від свого власного імені [10].

Л. Кабанов зазначає, що принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини як один із загальних принципів, закріплених в Конвенції про права дитини, націлений на повномасштабну реалізацію всіх прав дитини та її всебічний розвиток, що передбачає відповідальну участь всіх зацікавлених сторін у справі забезпечення фізичної, психологічної, моральної та духовної цілісності і недоторканності дитини і сприяння утвердженню його людської гідності [12, с.78].

Загальні принципи, що містяться в статтях 2, 3, 6 та 12 Конвенції про права дитини, стосуються: права користуватися всіма правами, встановленими Конвенцією про права дитини, без будь-якої дискримінації (ст.2); необхідність враховувати в першу чергу найкращий інтерес дитини у всіх діях, що стосуються дітей (ч.1

ст.3); невід'ємне право на життя дитини (ст. 6); право дитини вільно висловлювати свої погляди з усіх питань, що стосуються дитини (ст.12) [8, с.93–94]. При цьому, як Комітет з прав дитини зазначив у своєму зауваженні загального порядку № 12, всі інші три загальних принципи з названих вище повинні реалізовуватися з урахуванням принципу найкращого забезпечення інтересів дитини [12, с.78].

Відповідно до згаданих положень Конвенції про права дитини, у дітей з'являється право, щоб їх інтереси оцінювалися і бралися до уваги в якості першочергового міркування при прийнятті щодо них рішень як батьками, так і відповідними органами публічної влади. Окрім цього інтереси дитини можуть знаходити свій вираз через їх закріплення у різних сферах, зокрема у випадках: розлучення з батьками (ст.9); возз'єднання сім'ї (ст.10); встановлення батьківських обов'язків (ст.18); позбавлення сімейного оточення і альтернативний догляд (ст.20); усиновлення (ст.21); відділення від дорослих у разі позбавлення волі (ст.37); процесуальні гарантії, включаючи присутність батьків на судовому розгляді у кримінальних справах по відношенню до дітей-правопорушників (ст.40). Принцип найкращого забезпечення інтересів дитини зафіксований також в факультативних протоколах до Конвенції про права дитини 1989 р.: в преамбулі і ст.8 Факультативного протоколу, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії та в преамбулі, ст.2-3 Факультативного протоколу, що стосується процедури повідомлень 2011 р.

Зауважимо, що спори щодо визначення місця проживання дитини можуть бути пов'язаними також з випадками сімейного насильства. Так, наприклад, у рішенні Полтавського районного суду Полтавської області від 28.11.2018 року (судова справа № 545/2247/18) позивач зазначає, що відповідач на фоні зловживання алкогольними напоями та наркотичними засобами є емоційно нестабільною особистістю, при цьому втрачає здатність керувати своєю поведінкою й неодноразово вчиняв домашнє насилля відносно позивачки та дитини, при цьому погрожував назавжди забрати доньку. (При цьому щодо відповідача не було відкрито кримінального провадження. – прим. Авт.) [34; 35]. У таких випадках, інтереси дитини як юридична категорія набувають специфічних рис.

Наведені вище акти, рекомендації загалом окреслюють коло обставин, що мають бути встановлені судом для найкращого забезпечен-

ня інтересів дитини. Загалом, на думку Ж. Вулф (Wolf, 2020), такі обставини можуть бути групувані за кількома групами:

– здібність (здатність) до виховання дитини, що передбачає, що батьки, які бажають, щоб дитину залишили з ними, дійсно здатні задовольнити фізичні та емоційні потреби дитини. Це включає харчування, притулок, одяг та медичну допомогу, а також освіту, люблячу підтримку та загальні батьківські вказівки. Необхідно також врахувати фізичне та психічне здоров'я батьків, приймаючи рішення про опіку, яке б відповідало інтересам дитини;

– послідовність та можливість зміни існуючих звичок виражається як правило, згідно з яким вважається за краще дотримуватися розпорядку дня дітей. Це включає в себе умови проживання, відвідування школи або догляд за дітьми та доступ до максимально більшої кількості членів сім'ї. Задля найкращого дотримання інтересів дитини вважається за краще не порушувати розпорядок дня дитини, коли це можливо, обмежити зміни, які мали б негативний вплив;

– вік дитини. Маленькі діти, як правило, потребують більш ретельного догляду, ніж діти старшого віку. Суди також розглядають зв'язок між дитиною та батьком, матір'ю, коли оцінюють варіанти опіки над дитиною та вирішують, що було б в інтересах дитини;

– фактор безпеки дитини, особливо у випадках вчинення сімейного насильства, або іншого насильства до дитини-жертви, який має бути врахований для уникнення або припинення існуючого негативного впливу на дитину [9].

Висновки

В дослідженні встановлено, що:

1. Конституція України передбачає захист прав дитини через призму конституційно-правового принципу рівності. Зважаючи на вразливе становище дитини як суб'єкта права, необхідними є додаткові юридичні засоби підтримки, що мають враховуватися судом.

2. Використання вітчизняними науковцями термінів "найкращі інтереси дитини", "забезпечення найкращих інтересів дитини" та "найкраще забезпечення інтересів дитини" через відсутність єдності в засадах наукового обґрунтування їх застосування все ще створює певний дисонанс в юридичній практиці.

3. Із точки зору дотримання єдності юридичної термінології потребує, як логічно перевірене та послідовне, для дотримання принципу пра-

вової визначеності, використання словосполучення "найкраще забезпечення інтересів дитини".

Конфлікт інтересів

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів або порушення права інтелектуальної власності будь-яких третіх осіб.

Вираз вдячності

Стаття підготовлена відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри цивільного, господарського і фінансового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Форма 2Ц. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2015 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/Sud_statustuka_Zvit_2015.
2. Форма 2Ц. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2016 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2016_zvit.
3. Форма 2Ц. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2017 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2017.
4. Форма № 1-ц "Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства" за 2018 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2018.
5. Форма № 1-ц "Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства" за 2019 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2019.
6. Zermatten, J. The Best Interests of the Child: Literal Analysis, Function and Implementation. Working Report. 2010. 27 p. URL: https://www.childrights.org/documents/publications/wr/wr_best-interest-child2009.pdf.
7. June Carbone. Legal Applications of the "Best Interest of the Child" Standard: Judicial Rationalization or a Measure of Institutional Competence? *Pediatrics*. 2014. V. 134. Iss. 2. S111–S120. DOI: <http://doi.org/10.1542/peds.2014-1394G>. URL: https://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/134/Supplement_2/S111.full.pdf.
8. Explanatory report to the Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. Interagency Working Group. 2019. 104 p. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/OPSC-Guidelines-Explanatory-Report-ECPAT-International-2019.pdf>.
9. Wolf J. Child's Best Interest in Custody Cases. 2020. January 15. URL: <https://www.verywellfamily.com/best-interests-of-the-child-standard-overview-2997765>.
10. Lansdown, Gerison (2005). The Evolving Capacities of the Child, Innocenti Insights no. 11. p. 6. URL: <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf>14. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
11. Mahlobogwane, F. (2010). Determining the Best Interests of the Child in Custody Battles: Should a Child's Voice be Considered? (31). 232–246. URL: https://www.researchgate.net/publication/332292058_determining_the_best_interests_of_the_child_in_custody_battles_should_a_child's_voice_be_considered.
12. Кабанов В. Л. Реализация принципа наилучшего обеспечения интересов ребенка в международном праве: дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.10. М., 2019. 407 с.
13. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройного конфлікту на сході України / О. А. Біда, А. Б. Блага, О. А. Мартиненко, П. І. Пархоменко, М. Г. Статкевич, С. В. Тарабанова; за заг. ред. А. П. Буценка. К.: КИТ, 2016. 82 с.
14. Конституція України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
15. Загальна декларація прав людини / прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
16. З ким має проживати малолітня дитина: кардинальна зміна напряму української судової практики? URL: https://protocol.ua/ru/z_kim_mae_progivati_malolitnya_ditina_kardinalna_zmina_napryamu_ukrainskoi_sudovoi_praktiki.
17. Декларація прав дитини: від 20.11.1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384.
18. Щодо надання роз'яснення: Лист Міністерства юстиції України від 19.09.2015 № Ш–16216/10.2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v10_2323-15#n2.
19. Druzin, Bryan. (2016). Why does Soft Law Have any Power Anyway? *Asian Journal of International Law*,

- (1). 1–18. DOI: <http://doi.org/10.1017/S2044251316000229>. URL: https://www.researchgate.net/publication/307556145_Why_does_Soft_Law_Have_any_Power_Anyway
20. Declaration of the Rights of the Child, G.A. res. 1386 (XIV), 14 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 19, U.N. Doc. A/4354 (1959). URL: <http://hrlibrary.umn.edu/instree/k1drc.htm>.
21. Конвенція про права дитини: від 20.11.1989 р. (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21.12.1995). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
22. Convention on the Rights of the Child. General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989. (English text). URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.
23. Procedural history. Convention on the Rights of the Child. 20 November 1989. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/crc/crc.html>.
24. Commission on Human Rights. Report on the thirty-fourth session (6 February-10 March 1978). Economic and Social Council, 1978. Supplement № 4. P. 75. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/1292.
25. Convention on the Rights of the Child : text of the draft convention on second reading. 1989 (E/CN.4/1989/29). URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/1989/29.
26. UN. Economic and Social Council/ Commission on Human Rights. Report of the working group on a draft Convention on the rights of the child. 17 February 1981. P. 3. URL: http://uvalsc.s3.amazonaws.com/travaux/s3fs-public/E-CN_4-L_1575.pdf?null.
27. UN. Economic and Social Council/ Commission on Human Rights. Report on the thirty-fourth session (6 February-10 March 1978). Supplement № 4. P. 124. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/1292.
28. UN. General Assembly, Verbatim record of plenary meeting № 61. 20 November 1989 (A/44/PV.61). URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/44/PV.61
29. Первомайський О. Поняття інтересу у цивільному праві та законодавстві. *Юридична Україна*. 2014. № 11. С. 53–57.
30. Чепис О. Охоронюваний законом інтерес у цивільному праві: поняття та структура. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 1. С. 129–134.
31. Рішення Конституційного Суду України: від 01.12.2004 № 18-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04/conv>.
32. Convention on the elimination of All Forms of Discrimination Against Women. 18 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>.
33. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
34. Рішення Полтавського районного суду Полтавської області: від 28.11.2018, судова справа № 545/2247/18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78167293>.
35. Постанова Апеляційного суду Полтавської області: від 21.05.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81938629>.

REFERENCES

1. *Forma 2TS. Zvit sudiv pershoyi instantsiyi pro roz·hlyad sprav u poryadku tsyvil'noho sudochynstva za 2015 rik* [Form 2C. Report of the courts of first instance on the consideration of cases in civil proceedings for 2015]. Retrieved from: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/Sud_statustuka_Zvit_2015 (in Ukr.).
2. *Forma 2TS. Zvit sudiv pershoyi instantsiyi pro roz·hlyad sprav u poryadku tsyvil'noho sudochynstva za 2016 rik* [Form 2C. Report of the courts of first instance on the consideration of cases in civil proceedings for 2016]. Retrieved from: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2016_zvit (in Ukr.).
3. *Forma 2TS. Zvit sudiv pershoyi instantsiyi pro roz·hlyad sprav u poryadku tsyvil'noho sudochynstva za 2017 rik* [Form 2C. Report of the courts of first instance on the consideration of cases in civil proceedings for 2017]. Retrieved from: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2017 (in Ukr.).
4. *Forma № 1-ts "Zvit sudiv pershoyi instantsiyi pro roz·hlyad sprav u poryadku tsyvil'noho sudochynstva" za 2018 rik* [Form № 1-ts "Report of the courts of first instance on the consideration of cases in civil proceedings" for 2018]. Retrieved from: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2018 (in Ukr.).
5. *Forma № 1-ts "Zvit sudiv pershoyi instantsiyi pro roz·hlyad sprav u poryadku tsyvil'noho sudochynstva" za 2019 rik* [Form № 1-ts "Report of the courts of first instance on the consideration of cases in civil proceedings" for 2019]. Retrieved from: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2019 (in Ukr.).
6. Zermatten, J. The Best Interests of the Child: Literal Analysis, Function and Implementation. Working Report. 2010. 27 p. Retrieved from: https://www.childsrights.org/documents/publications/wr/wr_best-

- interest-child2009.pdf.
7. June, Carbone. (2014). Legal Applications of the "Best Interest of the Child" Standard: Judicial Rationalization or a Measure of Institutional Competence? *Pediatrics*, 134(2). S111–S120. DOI: <http://doi.org/10.1542/peds.2014-1394G>. Retrieved from: https://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/134/Supplement_2/S111.full.pdf.
 8. Explanatory report to the Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. Interagency Working Group. 2019. 104 p. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/OPSC-Guidelines-Explanatory-Report-ECPAT-International-2019.pdf>.
 9. Wolf, J. (2020). Child's Best Interest in Custody Cases. January 15. Retrieved from: <https://www.verywellfamily.com/best-interests-of-the-child-standard-overview-2997765>.
 10. Lansdown, Gerison (2005). The Evolving Capacities of the Child, Innocenti Insights no. 11. p. 6. Retrieved from: <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf>14. Конституція України. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
 11. Mahlobogwane, F. (2010). Determining the Best Interests of the Child in Custody Battles: Should a Child's Voice be Considered? (31). 232–246. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/332292058_determining_the_best_interests_of_the_child_in_custody_battles_should_a_child_s_voice_be_considered.
 12. Kabanov, V. L. (2019). *Realizatsiya printsipa nailuchshego obespecheniya interesov rebenka v mezhdunarodnom prave* [Implementation of the principle of the best interests of the child in international law]. Doctor's thesis (12.00.10). Moskva (in Ukr.).
 13. Bida, O. A., Blaha, A. B., Martynenko, O. A., Parkhomenko, P. I., Statkevych, M. H., & Tarabanova, S. V.; Bushchenko, A. P. (Red.). (2016). *Dytynstvo pid prytsilom: prava dytyny v umovakh zbroynoho konfliktu na skhodi Ukrayiny* [Childhood in sight: the rights of the child in the context of the armed conflict in eastern Ukraine]. Kyiv: KYT (in Ukr.).
 14. *Konstytutsiya Ukrayiny* [Constitution of Ukraine]. Zakon Ukrayiny. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (in Ukr.).
 15. *Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny* [Universal Declaration of Human Rights]. Prynyata i proholoshena rezolyutsiyeyu 217 A (III) Heneral'noyi Asambleyi OON (10.12.1948). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (in Ukr.).
 16. *Z kym maye prozhyvaty malolitnya dytyna: kardynal'na zmina napryamu ukrayins'koyi sudovoyi praktyky?* [Who should a minor child live with: a radical change in the direction of Ukrainian judicial practice?]. Retrieved from: https://protocol.ua/ru/z_kim_mae_progivati_malolitnya_ditina_kardinalna_zmina_napryamu_ukrainskoi_sudovoi_praktiki (in Ukr.).
 17. *Deklaratsiya prav dytyny* [Declaration of the Rights of the Child]. (20.11.1959). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384 (in Ukr.).
 18. *Shchodo nadannya roz'yasnennya* [Regarding the provision of clarification]. Lyst Ministerstva yustytysiyi Ukrayiny (19.09.2015 No Sh–16216/10.2). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v10_2323-15#n2 (in Ukr.).
 19. Druzin, Bryan. (2016). Why does Soft Law Have any Power Anyway? *Asian Journal of International Law*, (1). 1–18. DOI: <http://doi.org/10.1017/S2044251316000229>. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/307556145_Why_does_Soft_Law_Have_any_Power_Anyway
 20. Declaration of the Rights of the Child, G.A. res. 1386 (XIV), 14 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 19, U.N. Doc. A/4354 (1959). Retrieved from: <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/k1drc.htm>.
 21. *Konventsiya pro prava dytyny* [Convention on the Rights of the Child]. (20.11.1989). Redaktsiya zi zminamy, skhvalenymy rezolyutsiyeyu 50/155 Heneral'noyi Asambleyi OON (21.12.1995). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (in Ukr.).
 22. Convention on the Rights of the Child. General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989. (English text). Retrieved from: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.
 23. Procedural history. Convention on the Rights of the Child. 20 November 1989. Retrieved from: <https://legal.un.org/avl/ha/crc/crc.html>.
 24. Commission on Human Rights. Report on the thirty-fourth session (6 February-10 March 1978). Economic and Social Council, 1978. Supplement No 4. P. 75. Retrieved from: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/1292.
 25. Convention on the Rights of the Child : text of the draft convention on second reading. 1989

- (E/CN.4/1989/29). Retrieved from: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/1989/29.
26. UN. Economic and Social Council/ Commission on Human Rights. Report of the working group on a draft Convention on the rights of the child. 17 February 1981. P. 3. Retrieved from: http://uvallsc.s3.amazonaws.com/travaux/s3fs-public/E-CN_4-L_1575.pdf?null.
 27. UN. Economic and Social Council/ Commission on Human Rights. Report on the thirty-fourth session (6 February-10 March 1978). Supplement No 4. P. 124. Retrieved from: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/1292.
 28. UN. General Assembly, Verbatim record of plenary meeting №. 61. 20 November 1989 (A/44/PV.61). Retrieved from: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/44/PV.61
 29. Pervomays'kyi, O. (2014). Ponyattya interesu u tsyvil'nomu pravi ta zakonodavstvi [The concept of interest in civil law and legislation]. *Yurydychna Ukrayina*, (11). 53–57 (in Ukr.).
 30. Chepys, O. (2013). Okhорonyuvanyy zakononom interes u tsyvil'nomu pravi: ponyattya ta struktura [Legally protected interest in civil law: concept and structure]. *Porivnyal'no-analitychne pravo*, (1). 129–134 (in Ukr.).
 31. *Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny* [Decision of the Constitutional Court of Ukraine]. (01.12.2004 No 18-rp/2004). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04/conv> (in Ukr.).
 32. Convention on the elimination of All Forms of Discrimination Against Women. 18 December 1979. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>.
 33. *Konventsyya Orhanizatsiyi Ob'yednanykh Natsiy pro likvidatsiyu usikh form dyskryminatsiyi shchodo zhinok* [United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (in Ukr.).
 34. *Rishennya Poltav's'koho rayonnoho sudu Poltav's'koyi oblasti* [Decision of Poltava district court of Poltava region]. (28.11.2018, sudova sprava No 545/2247/18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78167293> (in Ukr.).
 35. *Postanova Apelyatsiynoho sudu Poltav's'koyi oblasti* [Resolution of the Court of Appeal of Poltava region]. (21.05.2019). Retrieved from: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81938629> (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:

Форум права: 62 pp. 18–28.

Related identifiers:

10.5281/zenodo.3883839

http://forumprava.pp.ua/files/018-028-2020-3-FP-Hubanova_4.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2020_3_4.pdf
License (for files):

Creative Commons Attribution 4.0 International

Received: 01.07.2020

Accepted: 14.08.2020

Published: 27.08.2020

Cite as:

 Губанова, О. В. (2020). Найкраще забезпечення інтересів дитини як принцип визначення місця її проживання. *Форум Права*, 62(3). 18–28. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883839>.

 Hubanova, O. V. (2020). Naykrashche zabezpechennya interesiv dytyny yak pryntsyp vyznachennya mistysya yiyi prozhyvannya [Best Interests of the Child As a Principle of Determination of One's Place of Residence]. *Forum Prava*, 62(3). 18–28. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883839>.